

Betänkande av Bergwallkommissionen (SOU 2015:52), synpunkter från Svensk Rättsmedicinsk Förening (SFR)

Sammanfattning

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att utreda och redovisa rättsväsendets och vårdens agerande i samband med de brottmålsprocesser som ledde till att Sture Bergwall dömdes för åtta mord. Utredningen ger stöd åt pågående förändringsarbeten eller förslag till förändringar som lämnats i andra statliga offentliga utredningar avseende *starkare skydd för objektivitetsprincipen och regleringen av åklagarens arbete och befästande av den kontradiktoriska principen i brottmål*. Vidare påpekas att det finns ett värde i att Advokatsamfundet även fortsättningsvis uppmärksammar den särskilda problematik som är förknippat med advokatens relation till psykiskt störda klienter. Därtill lämnar utredningen förslag på möjliga förändringsbehov:

- Ett särskilt regeringsuppdrag bör ges till Polismyndigheten att överväga om stödet till metod- och kunskapsutveckling är rätt avvägt
- Möjligheten av att inrätta ett system för kvalitetssäkring av sakkunnigutlåtanden som åberopas i domstol bör utredas
- Regeringen bör ge Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i uppdrag att inventera på vilka områden inom rättspsykiatrien det finns behov av systematiska kunskapsöversikter

Svensk Rättsmedicinsk Förening (SRF) har inga invändningar mot de överväganden om förändringsbehov som förs fram utan ser positivt på åtgärder som syftar till ökad medvetenhet om de särskilda svårigheter och begränsningar som är förknippade med juridisk bevisföring utifrån sakkunnigutlåtanden.

Svensk Rättsmedicinsk Förenings synpunkter

Medicinska bedömningar i juridisk kontext ställer krav på beslutsfattande och tillämpning av vetenskapliga principer som på många sätt skiljer sig avsevärt från de principer som tillämpas i sjukvården. I en betydande andel av de straffrättsliga domar som har beviljats resning har en felaktig medicinsk bedömning bidragit till den felaktiga domen. De felaktiga domarna som refereras i Bergwallkommissionens rapport är alltså inte isolerade eller unika företeelser.

Den medicinska bedömningen behöver inte ha varit felaktig ur ett vårdperspektiv, men när den sätts i en juridisk kontext kan den tolkas felaktigt. Att förstå denna skillnad kräver praktisk träning i specialiserad diagnostik (skadedokumentation och skadetolkning vid rättsmedicinska bedömningar) och inte minst i situationsanpassat vetenskapligt förhållningssätt (gäller alla kunskapsområden).

Med detta som bakgrund vill SRF lyfta fram tre delvis överlappande aspekter som diskuteras i rapporten; frågan om den sakkunniges kvalifikationer, frågan om kvalitetssäkring av utlåtanden som läggs fram inför domstol och frågan om sakkunnigas jäv.

Den sakkunniges kvalifikationer

Utredningen för ett resonemang kring vilka kvalifikationskrav som ska ställas på en domstolssakkunnig eller en partssakkunnig. I korthet konstateras att kraven för en domstolssakkunnig är vaga och att krav saknas för partssakkunnig (s. 60-62). Svensk Rättsmedicinsk Förening uppfattar att frågan om den sakkunniges kvalifikationer är central för kvalitetssäkring av sakkunnigutlåtanden och vill framhålla vikten av att det i betänkandet framgår att det i dagsläget inte är oreglerat vilken formell och reell kompetens en sakkunnig ska besitta.

Frågan om kvalitetssäkring av utlåtanden som läggs fram inför domstol

Utredningen påpekar att trots att ett sakkunnigutlåtande vanligtvis får stort genomslag i domstolens bevisvärdering, kvalitetssäkras inte sakkunnigutlåtanden som åberopas i domstol (s. 646). Utredningen anser att det kan finnas anledning att utreda olika alternativa modeller för kvalitetssäkring av sakkunnigutlåtanden, inklusive en modell som tillämpas i Norge och nämner att detta är särskilt angeläget för utlåtanden från Rättsmedicinalverket.

SRF instämmer i att det kan finnas anledning att utreda olika modeller för ”kvalitetssäkring” av sakkunnigutlåtanden, men menar att utgångspunkten måste vara att en sådan modell med självklarhet ska omfatta alla samtliga kategorier av sakkunniga, utan särbehandling av de som är anställda av vid Rättsmedicinalverket. Det finns så vitt SRF känner till inget som talar för att sakkunnigutlåtanden av läkare eller andra experter anställda av Rättsmedicinalverket allmänt sett skulle hålla lägre kvalitet än utlåtanden utfärdade av andra experter, snarare talar erfarenheten och genomförda kvalitetsgranskningar för det motsatta förhållandet.

SRF ställer sig positivt till utredningens förslag om att utreda frågan om förbättrade möjligheter för misstänkta att inhämta förnyad bedömning i rättsmedicinska frågor.

Frågan om sakkunnigas jäv

SRF menar att frågan om sakkunnigas jäv är viktig och hittills inte har fått den uppmärksamhet den förtjänar och att det därför är glädjande att frågan lyfts i rapporten.

Av betänkandet framgår att en expert som på parts begäran har lämnat ett sakkunnigutlåtande, t.ex. innan åtal väcks, endast i undantagsfall ska kunna förordnas som domstolssakkunnig, men att denna restriktion inte gäller för partssakkunnig. På sidan 62 kommenteras detta förhållande på följande sätt: ”Den kritik som finns mot avsaknaden av jävsregler för partssakkunniga rör bland annat att även åklagare kan åberopa ”jäviga” partssakkunniga, vilket rimmar illa med att förundersökningen ska bedrivas objektivt. Att en partssakkunnig är jävig bör dock få betydelse vid bevisvärderingen”: SRF finner denna skrivning något otydlig. Å ena sidan refereras till objektivitet under förundersökningen, vilket ger intrycket att det kan förekomma jäviga experter under denna fas, å andra sidan ger referensen till domstolssakkunniga intrycket att jävet uppstår när den sakkunnige upprepar bedömningar som lämnats under förundersökningen i rätten.

Vad gäller den sist nämnda möjligheten vill SRF lämna en kommentar.

Rättsläkare lämnar regelmässigt sitt utlåtandande avseende en undersökning av offer eller misstänkta gärningsmän tidigt i en brottsutredning, inte sällan redan innan häktning. Samma utlåtande brukar sedan vara en del av bevisningen om ärendet går vidare till åtal. En konsekvens av att en bedömning som gjorts under förundersökningsskede skulle medföra jäv i rätten skulle därför vara att den rättsläkare som själv har gjort den aktuella undersökningen inte skulle kunna höras i rätten, då utlåtandet avseende undersökningen alltså i regel lämnas innan åtal har väckts. En annan konsekvens av kommissionens ställningstagande är en

sakkunnig som hörts i tingsrätten inte skulle kunna höras i högre instans med mindre än att den sakkunniges tillförlitlighet successivt förminskas. SRF menar att en sådan ordning vore opraktisk och att jävsproblematik hos bäst motverkas genom dels utbildning och professionell träning och dels genom utvidgade möjligheter till ”second opinion”.

Uppsala 2015-11-16

Ingemar Thiblin
Ordförande i Svensk Rättsmedicinsk Förening